

heg & landschap
voor biodiversiteit

Heggenvlechten en Haagleiden

in Nederland en Vlaanderen

achtergronden en handleiding

Lex Roeleveld, Arnout Zwaenepoel, Dirk Cuvelier en Peter Ceelen

Stichting Heg & Landschap

HEGGENVLECHTEN IS MEER DAN HEGGENVLECHTEN ALLEEN — EEN VOORWOORD

Het doel van deze handleiding is liefhebbers van landschap en cultuurhistorie wegwijs te maken in de uitoefening van een eeuwenoud ambacht, dat nog maar enkele decennia geleden volledig in vergetelheid dreigde te raken. Velen hebben intussen aan den lijve kunnen ondervinden dat het vlechten van een heg een bijzonder soort voldoening en fierheid oplevert. Voldoening vanwege de bijdrage aan de schoonheid en de kwaliteit van het landschap en fierheid vanwege de fysieke prestatie. Werken aan heggen mag dan ook met recht een *bezienende bezigheid* worden genoemd.

Vanaf het begin van de landbouw, nog maar zo'n 7.000 jaar geleden, had de heg als functie de akker te *beschermen tegen wild*, dat anders niets van het gewas heel zou laten. Het spreekt voor zich, dat vooral struiken met doornen werden gebruikt. Het vee heeft heel lang op gemeenschappelijke weiden gegraasd. Toen deze gronden in 18e en 19e eeuw in private handen kwamen, kreeg de doornenheg er een voor de hand liggende functie bij: *het vee binnen de omheining houden*. Er volgde massale aanplant. De grootste landschappelijke rijkdom die dit opleverde was echter maar van relatief korte duur. Na 1918 volgde de introductie van prikkeldraad, dat voor de boer veel gemakkelijker en efficiënter was en vanaf ongeveer 1960 kwam de intensivering van onze landbouw op gang. Vooral deze laatste ontwikkeling leidde tot het vrijwel geheel verdwijnen van het heggenlandschap en meer in het algemeen tot een dramatische daling van de biodiversiteit in het landelijk gebied.

Het mag duidelijk zijn dat behalve goed onderhoud ook nieuwe aanplant nodig is en daar horen ook nieuwe functies bij. Dit wordt dik onderstreept in het zorgplan dat hoort bij de status van *Immaterieel Cultureel Erfgoed*,

die in 2015 op verzoek van onze stichting aan het *Heggenvlechten* is toegekend. Als hoeder van het erfgoed roepen we het dan ook van de daken: *zorg niet alleen voor goed onderhoud, maar plant ook overal waar dat kan heggen aan*, zoek naar locaties, doe kennis op over ons landschap en zijn historie, ontdek nieuwe functies, geef ruim baan aan je verbeeldingsvermogen, blijf planten, zoveel je maar kunt en zo lang als je het kunt volhouden.

Bij nieuwe functies kan worden gedacht aan heggen langs wandelpaden of rond erven, heggen als aankleding van industrieterreinen of als groene verbinding tussen woonwijken, of dubbele heggen waartussen je tot rust kunt komen. Eén recente nieuwe functie verdient bijzondere aandacht. Die heeft betrekking op *natuurlijke landbouw*. Dit is een op duurzaamheid gerichte landbouwmethode, waarbij bewust wordt meebewogen met de natuur, in plaats van een strijd er mee aan te gaan. Omdat de natuur in onze contreien bos wil maken is aan natuurlijke landbouw onverbrekkelijk de introductie van bomen en struiken verbonden. Wij zien hier een *geweldige en uitdagende nieuwe functie voor de heg: ondersteuning van een duurzame landbouwmethode*. Daarmee krijgt ook het vlechten een nieuwe toekomst.

Tenslotte mag niet onvermeld blijven dat deze werkelijk schitterende handleiding, met zijn prachtige beelden en verhalen en zijn deskundig en duidelijke uitleg, tot stand kwam in nauwe samenwerking met onze Vlaamse heggenvrienden, met wie we een geschiedenis delen. Heel veel dank daarvoor. Samen op naar de toekomst: **met heggen valt een wereld te winnen.**

Louis Dolmans,
voorzitter Stichting Heg & Landschap

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding 7

2 De geschiedenis van het heggenvlechten in vogelvlucht 8

- 2.1 Een korte geschiedenis van het heggenvlechten 8
- 2.2 Het ambacht dreigt te verdwijnen 19
- 2.3 Heggenvlechten weer in de belangstelling 20
- 2.4 Een nieuwe toekomst voor gevlochten heggen 24

3 Het vlechten van heggen 25

- 3.1 Kunnen alle heggen gevlochten worden? 25
- 3.2 Vlechttechnieken 26
- 3.3 Vlechtstijlen 30
- 3.4 Traditionele vlechtstijlen in Nederland 31
- 3.5 Traditionele vlechtstijlen in Vlaanderen 42

4 Gereedschap, kleding en veiligheid 62

- 4.1 Het gereedschap 62
- 4.2 Onderhoud van het gereedschap 67
- 4.3 Kleding 68
- 4.4 Veiligheid 68

5 Stappenplannen van vier vlechtstijlen 71

- 5.1 Maasheggenstijl 71
- 5.2 Kruishaag 84
- 5.3 Plakhaag 94
- 5.4 Staken & binders 104
- 5.5 Welke vlechtstijl kies je? 118

6 Aanleg, onderhoud en beheer 120

- 6.1 Aanleg 120
- 6.2 Onderhoud en beheer 125
- 6.3 Behoud van oude gevlochten heggen 125

7 Verklarende woordenlijst 128

8 Bibliografie 130

- 8.1 Literatuur 130
- 8.2 Websites, blogs 132

Wie zijn de auteurs? 132

Colofon 133

De graanoogst uit het 16de-eeuwse getijdenboek Hennesy, gemaakt door de Vlaamse miniaturist Simon Bening (Gent ca 1483 – Brugge 1561). Merk de afsluiting van dode gevlochten takken. Levende hagen komen in dit landschap niet voor.

2

DE GESCHIEDENIS VAN HET HEGGENVLECHTEN IN VOGELVLUCHT

Voor dat we ons verdiepen in de technieken en de verschillende manieren waarop heggen gevlochten kunnen worden, werpen we eerst een korte blik op de geschiedenis van het ambacht. Wanneer en waarom ging men heggen aanleggen en deze vlechten? Wanneer raakte het ambacht in vergetelheid, wanneer pikten we het weer op en wat zijn de toekomstperspectieven? We beginnen met een terugblik.

2.1 Een korte geschiedenis van het heggenvlechten

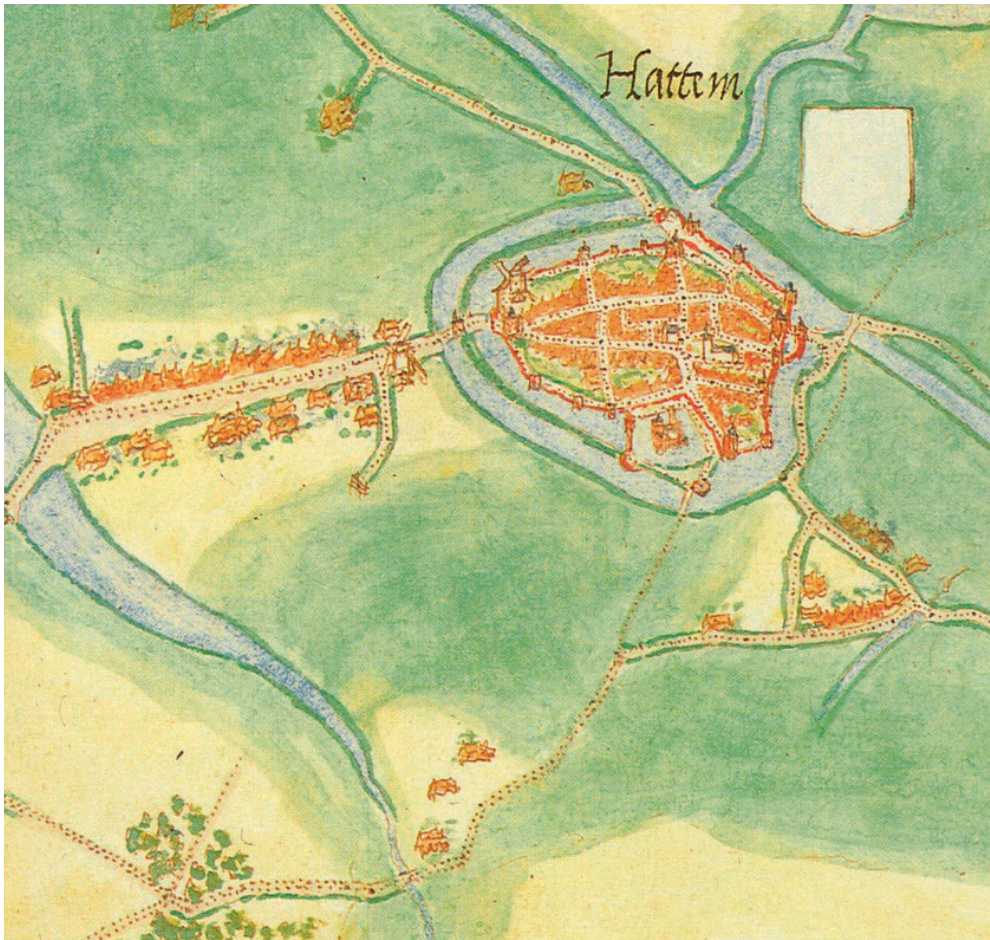
Zoals Jef Gielen in 2004 in de eerste Nederlandse handleiding heggenvlechten schreef, is de geschiedenis van het heggenvlechten of haagleiden ook in grote lijnen de geschiedenis van de landbouwontwikkeling in Nederland, Vlaanderen en elders in West-Europa.

Omheiningen van dood hout

Rond 5.300 jaar v. Chr. deed de landbouw in Nederland en Vlaanderen zijn entree, eerst in de vorm van zwerflandbouw. Vanaf circa 700 v. Chr. werden kleine, permanente akkercomplexen aangelegd. Het was nodig om gewassen en erven te beschermen tegen schade door loslopend vee en wild. De eerste afscheidingen werden gemaakt van dood hout. Dat is, veel later, in de Middeleeuwen nog steeds het geval.

Lindemans (1952) geeft, heel veel later, een beschrijving van houten omheiningen in België. In de oude teksten worden ze als 'luik', 'loke', 'tuun' of 'tuin' aangeduid. De verticale staken werden 'tuinstaken' of 'geerden' genoemd. Daartussen werd rijshout gevlochten. Het vlechten van het rijstussen de tuinstaken noemde men het 'stoppen' van de tuin. In pachtbrieven uit 14de, 15de, en 16de eeuw spreekt men van 'williggen tuyn' en van 'boschtuyn'. Het eerste type slaat uiteraard op wilg. Het laatste type bestond waarschijnlijk uit eiken staken die duurzamer en sterker waren dan wilgen staken. De kleurenplaat 'de graanoogst' uit het Vlaamse Getijdenboek Hennesy (1535) toont omheiningen van dood hout. Ook de kalenderplaat (Maart) uit het Breviarum Grimani (16de eeuw) toont zulke gevlochten omheiningen.

*Ik heb dapper en Jan van Ginkel betacht op pausdag aen't rood der dage
 arbeide dat sy den haeggen fachten in volghen buchten der dyckpoorte ind
 olt der dyck ocht dage betacht my stet far ifand ijdel rijk
 Noch Jan smaker betacht van vyf dage dat hy den haegge ont
 hulpe leide — puy stet*

Boven: Passage uit stadsrekening Hattum, 1529. Oudste vermelding heggenvlechten in Nederland. Onder: Uitsnede plattegrond van Hattum door Jacob van Deventer, circa 1560. De heggen werden gevlochten in de Oude Doelen. Waarschijnlijk is dit de groenstrook gelegen tussen de twee grachten tussen de nog bestaande Dijkpoort en de molen. In Hattum wordt de smalle strook grond buiten de stadsmuur (binnen de gracht) nog steeds De Doelen genoemd (G. Kouwenhoven, persoonlijke mededeling 2016).

/ ende neerleggen = breken/knakken en samenbinden/neerleggen) niet beschadigd wordt of het vlechten niet onmogelijk wordt. ..omme den vrede daarmede te onderhouden datter gheen beesten int schot en komen (om de omheining daarmee te onderhouden zodat er geen runderen door kunnen)(bron: Sanders, 2012). De schriftelijke vermeldingen over heggenvlechten gaan door. In 1843 bijvoorbeeld wordt een haag geplant rond het kerkhof van Houtem (Veurne, West-Vlaanderen). Hierover vermelden de kerkrekeningen: '900 doornplantsoenen tot planten der haegen rond het kerkhof' en een paar jaar later wordt Jacobus Schacht betaald voor 'het leyden en verdikken van de haag'. Nog iets later, in 1847, wordt ene mevrouw Mozijn betaald 'over levering van een honderd doorns tot het verdikken aan zelve haag en aanschaf van bandroeden voor de haag van het kerkhof'. Er is meer onderzoek nodig om meer verhalen hierover boven water te krijgen en de geschiedenis van het heggenvlechten nader in te vullen. Grutters (2011), wiens opa nog een actieve heggenvlechter was, toont fragmenten uit kasboeken van een boer uit Beugen (Noordoost Brabant) waaruit blijkt dat deze in maart 1897 en 1898 betaalde voor het *hegleggen* rond zijn weilanden in de Maasuitwaerden.

Uitsnede topografische kaart Maasuitwaerden ter hoogte van Beugen rond 1900. Dicht netwerk van heggen. Rechts de Maas.

Boven: Gelderse roos. Onder: Wegedoorn. Foto's: Lex Roeleveld.

Onderzoek naar het heggenvlechten

In zijn uitgebreide beschrijving van heggen in Europa, laat Georg Müller (2013) zien dat heggen vrijwel overal in Europa te vinden waren. Hij laat uit heel veel landen foto's zien met daarop sporen van oud vlechtwerk in heggen. Goed te zien is dat er regionale verschillen moeten zijn geweest in de manier waarop boeren hun heggen vlochten. De manier van vlechten zal hebben afgehangen van het type vee dat werd gehouden, de soorten bomen en struiken die in een streek goed groeiden en de noodzaak van boeren om het snoeihout van heggen te gebruiken voor brand-, gerief- en bouwhout of veevoeder. Ongetwijfeld zijn de manieren waarop boeren in een bepaalde streek vlochten in de loop van de tijd ontwikkeld en heeft die ontwikkeling nooit stilgestaan. Als gebieden met veehouderij veranderden in akkerbouwgebieden, of schapenteelt het houden van koeien verdrong (omdat er veel vraag was naar wol) zal waarschijnlijk ook de manier van vlechten aangepast zijn. Er is betrekkelijk weinig over de technische uitvoering bekend. Het heggenvlechten of haagleiden is geen ambacht dat in veel detail beschreven is. In Vlaanderen is de enige oudere literatuur met betrekking tot het leiden van hagen een artikel van Bonnez (1978). In dezelfde tijd komt het heggenvlechten in de Maasheggen in beeld bij Nooren (1975), Vrieze (1978) en Saris (1980).

Sporen van oud vlechtwerk in heggen en de mondelinge geschiedenis opgetekend uit de monden van boeren en ambachtslieden vormen de belangrijkste bronnen om meer te weten kunnen komen over de meer recente geschiedenis van het heggenvlechten. In Vlaanderen heeft met name Arnout Zwaenepoel onderzoek gedaan naar de geschiedenis van het haagleiden (Zwaenepoel, 2006). In Nederland is het onderzoek vooral gericht geweest op het Maasheggengebied (Roeleveld en Grutters 2005, Grutters, 2008 en Grutters, 2011) en mindere mate de Achterhoek en de IJsselstreek (Roeleveld en Gielen, 2006). Bij dit type onderzoek moeten twee kanttekeningen gemaakt worden. Ten eerste dat de verhalen betrekking hebben op de periode na de Eerste Wereldoorlog als het heggenvlechten op veel plaatsen al vrijwel verdwenen is. Ten tweede dat het bij mondelinge geschiedenis een bekend feit is dat mensen zich zaken lang niet altijd goed herinneren. Informatie toetsen op waarheid is niet eenvoudig. De interviews geven ons in ieder geval een idee over de manier waarop tijdens de nadagen van het ambacht gevlochten werd.

2.2 Het ambacht dreigt te verdwijnen

Wat vele eeuwen tot het winterwerk van beroepshaagvlechters, boeren, knechten en dagloners behoorde, verdween begin vorige eeuw in korte tijd. Hoe kon dit gebeuren? In 1873 vond De Amerikaan Joseph Glidden prikkeldraad uit. Het was de vinding waarop de settlers, die de Amerikaanse prairies veroverden, wachtten. Prikkeldraad maakte het namelijk mogelijk deze boom- en steenarme gebieden in cultuur te brengen doordat akkers voortaan effectief tegen kuddes van veehouders beschermd konden worden en particulier eigendom effectief kon worden afgebakend. Prikkeldraad was in Amerika snel een groot succes. Ruim 40 jaar later brak de Eerste Wereldoorlog uit en werden miljoenen kilometers prikkeldraad uitgerold op de slagvelden in Noord-Frankrijk en West-Vlaanderen. In combinatie met het dan net uitgevonden machinegeweer, hebben prikkeldraadbarrières tussen 1914 en 1918 aan miljoenen soldaten het leven gekost. Na afloop van deze vreselijke oorlog werden de immense hoeveelheden prikkeldraad van de slagvelden gehaald en verkocht. In enkele decennia werd prikkeldraad de nieuwe afrastering in grote delen van West-Europa en verdween het heggenvlechten (haagleiden) uit beeld. Het wrange was dat prikkeldraad vaak met krammen aan de meidoornstruiken van de heggen werd vastgespijkerd. In Vlaanderen werden knotwilgen de meest courante 'weidepalen'. In enkele arme regio's van Europa zoals de Morvan en de Avesnois in Frankrijk, konden boeren zich lange tijd geen prikkeldraad veroorloven en is het heggenvlechten nog tot kort na de Tweede Wereldoorlog vrij algemeen toegepast.

Prikkeldraadafrasteringen maakten heggen maar ook houtwallen als veekering en terreinafbakening overbodig. Door het gebruik van steenkool en turf, en veranderingen in de bouw van huizen en boerderijen verloren heggen en houtwallen ook hun functies als producent van brand- en bouwhout. De hoogtijdagen van heggen en houtwallen in ons landschap tussen 1850 en 1900 werden gevolgd door een snelle afname van hun totale lengte. Behalve door functieverlies nam de lengte aan deze landschapselementen ook af door schaalvergroting en intensivering van de landbouw, ruilverkavelingen, bevolkingsgroei met een almaar toenevend oppervlak aan wegen, woningen en bedrijfsterreinen. Heel veel heggen en houtwallen werden gerooid. Nooren (1981) schatte dat verspreid over Nederland eind zeventiger jaren ongeveer 75% van de groene lijnelementen (vnl. heggen, singels, houtwallen) verdwenen zijn. De Vereniging Nederlands Cultuurlandschap schatte op basis van eigen studies dat wel 225.000 km aan groene lijnelementen

Boven: Prikkeldraad vervangt meidoorn als veekering. Foto: Lex Roeleveld.
Beneden: Heggenvlechten in de Morvan. Het ambacht wordt er nieuw leven ingeroepen tijdens de jaarlijks maand van het heggenvlechten (*Mois de la pléchie*). Foto: Arnaud Deflorenne.

2.4 Een nieuwe toekomst voor gevlochten heggen

In de zeventiende eeuw karakteriseerde iemand het heggenvlechten als 'het ergste werk wat de duvel had uitgevonden!' Nu beschouwen velen, cursisten en beroepsheggenvlechters, het heggenvlechten als een heerlijke (niet dagelijkse) bezigheid. Aan de slag in de natuur, gezamenlijk kappen, buigen en bouwen en werken aan een resultaat dat je bij een eerste kennismaking eigenlijk niet voor mogelijk had gehouden. De belangstelling voor deelname aan cursussen heggenvlechten is de laatste jaren in Nederland groot. Belangrijk voor de toekomst van het ambacht is dat gevlochten heggen weer een nuttige functie gaan vervullen. Dan levert het vlechten van een heg, behalve dat het leuke bezigheid is, weer een concrete bijdrage aan landschap, natuur en economie. Die bijdrage bestaat voor een deel uit nieuwe toepassingen en voor een ander deel lijken we het belang van oude toepassingen weer te gaan waarderen.

De oude functie van ondoordringbare afscheiding krijgt een nieuwe invulling. Nog altijd kan een gevlochten heg heel goed koeien en schapen in de wei houden, maar het vlechten zal hiervoor niet meer grootschalig worden toegepast. De gevlochten heg heeft echter een nuttige functie langs wandelpaden die weilanden en akkers passeren. Geen honden die achter de schapen aan gaan (!) maar wel een mooie groene afscheiding waar vogels in kunnen broeden en vele andere dieren een plekje vinden. Zo kan de gevlochten heg ook weer toegepast worden rond boomgaarden, tuinen en erven. En wat te denken van gevlochten heggen die als een natuurlijk, groen lint door kantoor- en woonwijken trekken? Meer dan ooit is duidelijk dat natuurbeleving goed is voor onze gezondheid. Van groene landschapselementen gaat een heilzame werking uit. De gevlochten heg kan hiervoor symbool staan.

Goed onderhoud aan heggen is belangrijk voor hun behoud. Veel heggen zijn door verkeerd onderhoud kaal aan de onderzijde. Ze worden onderbroken door gaten en zijn soms weinig vitaal. Door een heg te vlechten gaat deze, vooral waar deze is ingekapt, sterk uitlopen. Als grote gaten dan ook nog met jonge struiken worden ingeplant, ontstaat er weer een mooie, dichte en gezonde heg. Het heggenvlechten is daarmee dan ook een nuttige en efficiënte onderhoudsmaatregel. Dit punt komt in hoofdstuk 6 aan de orde.

Met de gevlochten heg komt de geschiedenis van het landschap tot leven. Strekkenmerken worden weer op de kaart gezet. Hoewel de geschiedenis soms moeilijk precies te achterhalen valt, krijgt het cultuurhistorisch beheer met het

vlechten van heggen weer een praktische toepassing die tot de verbeelding spreekt. Bovendien is het voor veel mensen een prachtige manier om bij landschap en natuur betrokken te zijn.

Een kenmerk van een gevlochten heg is de dichte structuur van takken waardoor kleine zangvogels er bescherming en broedgelegenheid vinden. Dat werkt nog beter als in de heg veel doornstruiken zoals meidoorn staan. De gevlochten heg is bovendien geweldig voor allerlei insecten, reptielen en kleine zoogdieren. Deze kunnen zich in de heg van het ene gebied naar het andere verplaatsen. Ze kunnen er in wonen, schuilen en voedsel te vinden. Een gevlochten heg draagt op deze manier bij aan een mooie, natuurrijke omgeving, waar bovendien veel te zien en te beleven valt.

Al met al een lange rij met brede toepassingsmogelijkheden voor gevlochten heggen. Er is een nieuwe functie waarvoor de belangstelling snel toeneemt. Het inzicht dat de intensivering van de landbouw is doorgeslagen groeit namelijk meer en meer. De landbouw heeft een natuurlijke, duurzame basis nodig. Bomen en struiken spelen hierbij een centrale rol. Ze zullen, waarschijnlijk veel in de vorm van houtkanten en heggen, in de landbouw geïntegreerd worden. Dit is een prachtig perspectief voor de rol van heggen met in hun kielzog de gevlochten heg.

Hoogte, breedte en leeftijd

De hoogte en leeftijd van een heg vormen eveneens belangrijke factoren, hoewel hierin grote verschillen mogelijk zijn. Breedte is van veel minder belang. Bij de stappenplannen zal duidelijk worden dat bij sommige manieren van vlechten zowel een jonge aanplant als een oudere heg het uitgangsmateriaal kan zijn. Voor de meeste manieren van vlechten kan een heg beter hoog zijn, waarbij de heg dan minimaal 6-8 jaar oud zal zijn. Zijtakken helpen om de heg mooi, dicht af te werken.

De aangestipte punten komen in dit en volgende hoofdstukken op diverse plaatsen nog aan de orde. We zullen ons nu buigen over de technieken om een heg te vlechten.

3.2 Vlechttechnieken

Bij het vlechten van een heg of leiden van een haag komen een aantal technieken om de hoek kijken. In de eerste plaats de technieken om de takken en stammen van struiken en boompjes neer te leggen of om te buigen zodat de heg ondoordringbaar wordt. Ten tweede de technieken die heggenvlechters gebruiken om deze takken en stammen zo vast te zetten dat het geheel stevig is, zodat de gevlochten heg wind, water en de druk van vee kan weerstaan.

Leiden, buigen of inkappen

Hoe krijg je een horizontale of diagonale structuur in de heg? Daarvoor zijn twee manieren. De eerste is takken of stammen te leiden of ze te buigen. Dat gaat goed met dunne scheuten en takken, maar zodra het hout dikker wordt, lukt dat niet meer. Proberen we het met een beetje extra druk toch dan zal de tak of stam uiteindelijk inscheuren of breken. Elke struiksoort heeft zijn eigen kenmerken. Hazelaarscheuten laten zich bijvoorbeeld heel goed buigen. Maar ook van andere struiken zijn takken of jonge scheuten te buigen. Het leiden van takken, vaak aangebonden, zoals dat bij leilindes gebeurt, is een andere mogelijkheid.

De derde mogelijkheid is om een tak of stam in te kappen of in te zagen zodat de tak of stam, we zullen deze in het vervolg legger noemen, neergelegd kan worden. Afhankelijk van de manier van vlechten worden de liggers in een hoek van 20-60 graden ten opzichte van het grondoppervlak neergelegd. De gemakkelijkste manier om dit te doen, is op de hoogte waarop de legger moet buigen met

Leiden van scheuten op oude meidoornheg, Epse. Foto: Robert Ceelen.

Buigen van jonge meidoornscheuten tijdens kampioenschap IJsselheggenvlechten, januari 2010, Twello. Foto: Marlies van Loon.

Boven: 'Haagpertse' in Voerense haag. Foto: Arnout Zwaenepoel. Onder: Tuynheg met geerden. Groendomein Wasven, Tongelre, 2007. Foto: Lex Roeleveld. Rechts: Gebogen en met gladde draad vastgezette meidoornscheuten. Gevlochten heg Voorst, Gelderland. Foto: Lex Roeleveld.

Het lijkt er samenvattend dus op dat de vlechtstijl die we in Nederland Maasheggenstijl gedoopt hebben op basis van gevonden vlechtsporen een veel groter verspreidingsgebied kent dan tot nu toe aangenomen.

Elders in Nederland

Er is, zoals eerder aangegeven, betrekkelijk weinig onderzoek gedaan naar het heggenvlechten buiten het Maasheggengebied. Er zijn foto's beschikbaar van vlechtsporen uit vrijwel alle hoeken van ons land, maar niet de verhalen er achter. Met uitzondering van enkele interviews afgenomen in de IJsselvallei (Roeleveld 2009, niet gepubliceerd) en Zeeland (Burm en Haartsen, 2003). Vlechtsporen gevonden in de IJsselvallei en in de Achterhoek lijken veel meer dan in de Maasheggen gebogen te zijn. Het lijkt alsof jonge meidoornscheuten die zich vanuit de voet van een struik ontwikkelen in een jong stadium in beide lengterichtingen van een heg gebogen werden.

Hendrik-Jan Wassink (1925) uit Brummen vertelde dat bij het vlechten het dikke hout uit de heg werd gezaagd en als brandhout diende. De jonge scheuten werden gebogen en op meerdere hoogten met draad vastgebonden aan een naastgelegen stam of aan een andere gebogen tak.

Het weggakken van de dikkere stammen leidt tot hergroei van jonge scheuten. Aan een meidoornvlechtspoor in Voorst werd oud glad ijzerdraad gevonden waarmee een gebogen tak aan een naastgelegen struik was bevestigd. Door deze wijze van dunnen en vlechten ontstaat in feite een cyclische vorm van onderhoud die

3.5 Traditionele vlechtstijlen in Vlaanderen

In België kwamen gevlochten hagen zowel in Vlaanderen als Wallonië voor, maar in Wallonië is er voor zover bekend geen literatuur beschikbaar. Vlechtrelicten zijn er wel gevonden. Müller (2013) beschrijft en fotografeerde een aantal Waalse hagen, maar vermeldt geen vlechtstijlen. In Vlaanderen beschreven we hierboven al enkele interviews met de laatste 'haagleiders', de laatste boerenvlechters, de iconografische bronnen, de vermeldingen in pachtcontracten en de vlechtrelicten als bron van informatie. Vermoedelijk is die informatie te beperkt voor een volledig overzicht, maar toch kunnen we minstens zes vlechtstijlen onderscheiden:

1. de vlechtstijl van het wandtapijt in het Gruuthusemuseum (Brugge);
2. de kruishaag (met acht varianten);
3. de plakhaag (met vier varianten);
4. de geleide haagbeuk en loofgangen van haagbeuk;
5. Voerense hagen;
6. kaphagen.

1. De vlechtstijl van het wandtapijt in het Gruuthusemuseum (Brugge)

De vermoedelijk oudste techniek kennen we uit het Brugse wandtapijt 'De dans van Gombaut en Macée' van eind 16de of begin 17de eeuw. De vlechtstijl: een rij knotbomen en opgaande bomen, waarbij minstens eik en vermoedelijk ook es of wilg herkenbaar zijn, waartussen horizontaal gebogen twijgen en stammen gevlochten zijn. De hamvraag is natuurlijk waar de kunstenaar zijn inspiratie vandaan haalde. Is die Vlaams of niet? Er zijn meerdere argumenten om aan te nemen dat de stijl wel degelijk ook Vlaams is. Rubens schilderde in 1618 een 'Boerderij te Laken' die volgens Müller (2013) dezelfde stijl is. De stijl lijkt overigens ook heel sterk op Engelse vlechtstijlen. De horizontaal gevlochten plantendelen lijken eerder op boompjes dan op takken en leverden ongetwijfeld een veekkerend effect op. Het lijkt geen twijfel dat bij deze stijl de stammen onderaan gedeeltelijk doorgehakt zijn, maar details daarvan zijn uit het tapijt niet afleidbaar.

Twee details uit een Brugs wandtapijt in het Gruuthusemuseum in Brugge: 'De dans van Gombaut en Macée'. Het wandtapijt toont horizontaal gevlochten stammen tussen opgaande en knotbomen. Bepaalde horizontale takken liggen bijna op de grond, andere bevinden zich hogerop. Het vertrekpunt van de horizontale stammen is niet zichtbaar. De stammen kunnen zowel bij de grond als hoger op de stam gedeeltelijk doorgehakt zijn om ze in horizontale stand te krijgen. Een verticale 'staander' is zonder veel twijfel een eik. Een horizontale gevlochten stam zou een wilg of een es kunnen zijn. Foto's: Arnout Zwaenepoel, februari 2006.

Van deze techniek zijn geen duidelijke vlechtrelicten meer bewaard in Vlaanderen, met uitzondering misschien van een haag in het West-Vlaamse Heuvelland (rand van het Kotje Piepersbos, rond voormalig huisje aan de rand van het bos). In deze nu verwilderde haag wordt een boomvormige es aangetroffen, die bijna horizontaal geleid werd op ongeveer 1 m hoog.

Boven: Bijna horizontaal gelegde es in een voormalige geschoren, nu verwilderde haag rond een kleine boswoning aan de rand van het Kotje Piepersbos in Westouter (Heuvelland, Provincie West-Vlaanderen). De haag is zeer variabel van samenstelling. De es is de enige boomvormig gevlochten soort. De precieze functie van dit unicum is onduidelijk. Was het gewoon een goede afsluiting? Moest de haag veekerend zijn? Kon men op die manier gemakkelijker loofhout-takken oogsten? Allemaal open vragen. In essentie is de techniek echter gelijkend op wat we op het Gruuthusetapijt zien. Foto: Arnout Zwaenepoel, maart 2011.

Rechtsboven: Poging tot imitatie van het Gruuthusewandtapijt met bomen van dertien jaar oud, in de Veldstraat 54 te Oostkamp (Provincie West-Vlaanderen). Als staanders werden knoteik, knotwilg, opgaande zwarte els, mispel en opgaande gewone es gespaard. eenstijlige meidoorn, sleedoorn, gewone es, winterlinde, haagbeuk, veldiep, beuk en zoete kers werden gelegd in twee fasen. De eerste keer werden de stammen zo laag mogelijk en zo horizontaal mogelijk gelegd. Na enkele jaren werden de verticaal teruggeschoten takken nog eens horizontaal gelegd op 0,5 tot 1 m hoogte. Foto: Arnout Zwaenepoel, november 2015.

2. Kruishaag

Dit type hagen werd in de provincie West-Vlaanderen teruggevonden onder vier verschillende benamingen. In Stavele spraken de haagleiders De Leeuw van 'kruishagen' (zie Bonnez 1978). Ook in die streek zelf werden echter afwijkende benamingen genoteerd. Guido Loncke uit Elverdinge sprak van 'aangeleide hagen'. In het Brugse Houtland spraken de haagleiders van 'gekruste hagen'. Opvallend bij de mensen die deze term gebruikten, is dat ze al generaties lang werkten voor de kasteelheren, die de grootste lengte aan gekruiste hagen in bezit hadden en die de stijl ook het langst lieten uitvoeren. Bij deze kasteelheren waren de gekruiste hagen vaak minstens evenzeer ornamenteel als veekerend. De vierde term die gehoord werd was 'bindhaag'. Hovenier Roger Gunst uit Wingene (° 1934) was boer, maar volgde van zijn 14de tot zijn 17de de zondagsschool voor hoveniers met een leercontract, in Brugge. Daar leerde hij de 'bindhaag' kennen en vlechten. Uit de andere provincies kennen we geen benamingen voor deze vlechtstijl. De recente literatuur heeft vooral de term kruishaag opgepikt.

De kruishaag is de best gekende vlechtstijl in Vlaanderen. Er zijn nog gaven voorbeelden of relicten van bewaard in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg. Daarnaast werd de gekruiste haag ook in het buitenland aangetroffen, onder meer in Frankrijk en Duitsland (zie Müller 2013). De stijl is in Vlaanderen bekend van 19de en 20ste-eeuwse foto's, van interviews met de laatste haagleiders en van vlechtrelicten in situ. De basis van de techniek bestaat

Boven: Kaphaag van haagbeuk en beuk rond de kasteelbossen van het Kasteel Munken (Wingene, provincie West-Vlaanderen). De haag is 1 m hoog en de lage knotbomen stonden zeer dicht op elkaar, al zijn er inmiddels wel grote gaten te bespeuren.

Foto: Arnout Zwaenepoel, december 2016

Beneden: Kaphaag van haagbeuk, gefotografeerd in Roeselare in 2013. De stokken die horizontaal door de knotten aangebracht zijn, lijken op Duitse en Franse analoge kaphagen.

Foto: Georg Müller, maart 2013.

6. Kaphagen

Voornamelijk rond huisweiden in de Vlaamse Ardennen in Oost-Vlaanderen kwam en komt een type haag voor dat 'kaphaag' genoemd wordt. Deze haag bestaat uit zeer dicht op elkaar geplante knotbomen, waarvan de bebladerde takken vroeger gebruikt werden als loofhoutvoeding. De oudste schriftelijke vermelding van dit haagtype dateert van 1787, waarbij in Nederename een 'trunckhage van esschers', een knotbomenhaag van es dus, vermeld wordt (Tack et al. 1993).

Het zelfde type haag kwam ook her en der rond pastorietuinen (Damme, Vivenkapelle), herbergen (Meulebeke, Sint-Michiels) en bossen (De Panne, Oostkamp, Ruddervoorde, Sint-Andries, Waardamme, Wingene) in West-Vlaanderen voor, maar daar is de functie als loofvoeder niet (meer?) bekend (Zwaenepoel 2006). De boomsoort is voornamelijk haagbeuk, maar ook beuk, esdoorn, berk, eik worden soms aangetroffen, vaak in gemengde combinaties. Op die plaatsen lijkt het er veeleer op dat de kaphagen als eigendomsaanduiding gebruikt werden. Bij de grote eigendommen rond het Kasteel Munken in Wingene-Ruddervoorde is het bijvoorbeeld zo dat de akkers en de weiden door een kruishaag van beuk begrensd zijn, maar dat de bossen door een kaphaag van haagbeuk en beuk omheind zijn.

Bij de huidige relictten is er nog slechts op één haag een argument te zien om deze hagen als een vorm van gevlochten haag te beschouwen. In Roeselare (provincie West-Vlaanderen) werd een kaphaag gefotografeerd waarin net onder en in de knotten van de haagplanten een horizontale stok gevlochten werd als vee-kering (Georg Müller, schriftelijke mededeling 2016, foto van 2013). Vraag is hoe algemeen verspreid dit systeem was. Erg gelijkende kaphagen qua hoogte en soortensamenstelling zijn nog tamelijk frequent terug te vinden in West-Vlaanderen, maar de afsluitende stokken ontbreken stevast. Uiteraard rotten die ook en moeten ze tijdig vervangen worden. Het is echter verder zoeken naar bevestiging van dit fenomeen in de iconografie of misschien ook wel in de archieven van de kastelen die blijkbaar toch vaakst dit soort kaphagen rond hun bossen gebruikten. Müller (2013) toont ook kaphagen uit Duitsland waarbij een dwarsstok door de knot van de bomen geweven wordt, alsook varianten uit Frankrijk

Roger Goudeseune uit Poperinge (provincie West-Vlaanderen) demonstreert een 'bramenzekel' (bramensikkel), waarmee de haag in toom gehouden werd als ze wat te geweldig groeide. Foto: Arnout Zwaenepoel, maart 2008.

4

GEREEDSCHAP, KLEDING EN VEILIGHEID

Goed en scherp gereedschap is het halve werk. Dat geldt zeker voor het vlechtten van heggen. Zonder scherp gereedschap is het zwaar, uitputtend en minder veilig. Ook de kwaliteit van het vlechtwerk is gebaat bij goed gereedschap en natuurlijk een goede beheersing er van. In dit hoofdstuk behandelen we het gereedschap dat we nodig hebben en hoe we dit scherp kunnen houden. Daarnaast aandacht voor kleding want het werk buiten in de winterperiode met doornstruiken vraagt om werkkleding die er voor zorgt dat je niet alleen efficiënt maar ook plezierig en veilig kunt werken. We eindigen het hoofdstuk met een serie aandachtspunten om op een veilige manier heggen te vlechtten.

4.1 Het gereedschap

Voordat we het gereedschap van de moderne heggenvlechter bespreken eerst even een inkijkje in de uitrusting van vroegere generaties haagleiders en heggenvlechters. Bonnez (1978) geeft een goede beschrijving van de kledij en het gereedschap van een traditionele haagvlechter uit Stavele (provincie West-Vlaanderen). De lange 'welsteren' (varkensleren) handschoenen, een lederen voorschoot en scheenlappen beschermden de haagvlechter tegen de doorns. De handschoenen werden zelfs spreekwoordelijk. Iemand die in de kerk zat met handschoenen aan werd lachend aangeduid als een 'hageleider'. Een 'hammes' (hakmes) hing aan een leren riem met haak. Een lichte bijl werd gebruikt om overvloedige takken af te hakken en een kortgesteelde 'dessel' was nodig om persen (stokken) te splijten voor haagstokken. In de Maasheggen droegen heggenvlechters een dikke leren duimwant en gebruikten ze een hiep als kapmes. Daarnaast beschikten ze over een halve maan, een sikkelvormig mes op een lange essenhouten steel, om de zijkanalen van de heggen bij te werken en takken af te slaan. Dezelfde gereedschappen werden ook door heggenvlechters in de IJsselvallei gebruikt.

De nieuwe generatie heggenvlechters gaat minder in leer gehuld maar gebruikt een groter arsenaal aan gereedschappen. We gaan in deze handleiding uit van ambachtelijk werken met enkel handgereedschap. Elektrische of motor-kettingzagen die beroepsmatig veel gebruikt worden, behandelen we hier niet.

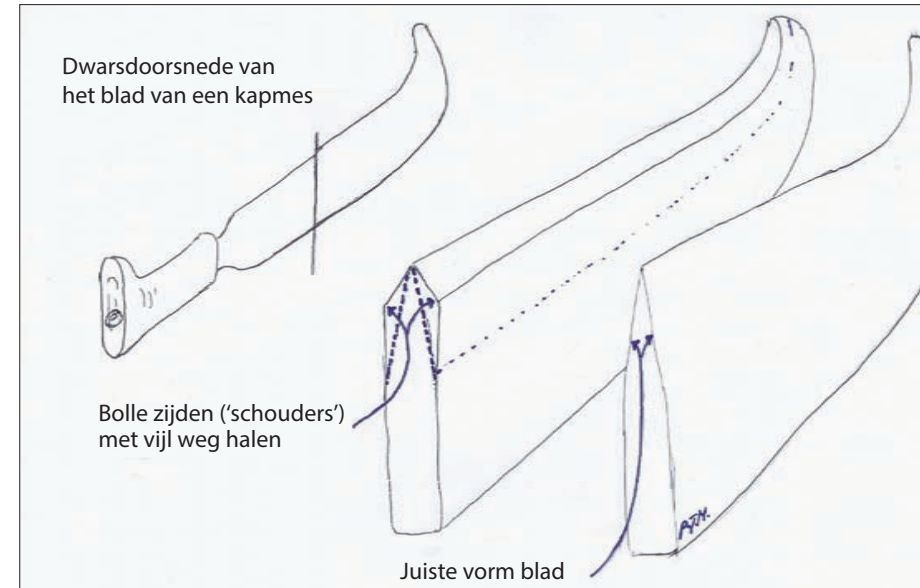
Van links naar rechts wetsteen met fijne en groffe kant, 2 diamantvijlen (blauw is grof, rood is fijn). Foto: Valentijn te Plate.

die met papegaaienbek. Deze laatste snijdt meer en geeft minder risico op het kapot drukken van dikkere takken.

- De **telescoop- of stokzaag** is erg nuttig bij het vlechten van hoge struiken waarin takken door elkaar gegroeid zijn en heggen waarin rozen, bramen of andere klimmers hun weg gevonden hebben. Met de telescoopzaag kunnen klimmers en takken hoog in de heg los gezaagd worden. De traditionele halve maan (zwaar, sikkelvormig slagmes met lange steel) werd vroeger vooral

gebruikt om zijtakken van de heg af te slaan, maar dit instrument is zwaar en heeft minder bereik.

- In veel heggen komen we draad en gaas tegen. Om dat te verwijderen is een **draadtang** geen overbodige luxe.
- Als er voor de stevigheid paaltjes in de heg geslagen worden, is een zwaardere houten of een metalen **hamer** nodig. Gebruik niet de achterkant van een bijl om paaltjes in de grond te slaan de kans bestaat dat de steel hierdoor breekt. De mooiste palenhamers zijn zelf gemaakt uit één stuk hout wat er voor zorgt dat het niet gemakkelijk splijt. In de praktijk zien we dat hiervoor vaak appel, es, taxus en hulst gebruikt worden. Een 'echte' palenhamer of *sleg* werkt ook, maar is erg zwaar en vermoeiend om veel paaltjes mee aan te slaan.
- Een stevige **tas, plunjezak** of iets dergelijks waar je een groot deel van het gereedschap droog in kunt bewaren en waar je gemakkelijk en veilig mee door het veld kunt lopen.

Vijlinstructie bij te bol blad op het kapmes. Tekening: Phil Hart.

8-9 jaar oude meidoornheg. Foto: Valentijn te Plate.

Afknippen van takken die 1) in je ogen dreigen te komen, 2) aan volgende struik vast zitten.
Foto: Valentijn te Plate.

Wij raden aan om pas op het moment dat een struik aan de beurt is, te bepalen welke takken er afgezaagd of ingekort moeten worden. Deze manier van werken, heeft als voordeel dat je op het juiste moment kunt bepalen wat je met een tak of stam zult doen. Je kunt een tak immers maar één keer afzagen.

We beginnen met de eerste 3-4 struiken één voor één op 1,5 – 2,5 meter hoogte af te zagen. De eerste struiken steken, als we ze bij het vlechten neerleggen namelijk ver voorbij het begin van de heg. Ze zullen daarom toch bij het begin van de heg moeten worden afgezaagd.

We starten nu met struik nr. 4 of 5. Trek de volgende struik los zodat deze na het inkappen zonder trekken en sjoeren neergelegd kan worden. Kap of knip takjes weg die bij het knielen en inkappen van de stam in je gezicht kunnen komen.

Kniel met een knie op de grond en pak met je linkerhand (voor rechtshandigen) de stam. Trek deze lichtjes naar links. Kap of zaag met de andere hand de struik schuin naar beneden in. Ongeveer in een hoek van 60°.

Doe dit laag, afhankelijk van de stamdikte, 10-30 cm boven de grond. Vuistregel: een goede kapsnede is ongeveer 2 maal de dikte van de stam. Trek de struik rustig naar links. Gebruik nu enkel kapmes (of bijl) om nog iets dieper schuin naar beneden te slaan. Dikkere stammen (> 7-8 cm doorsnede) kunnen beter met een bijl ingekapt worden.

Struik lostrekken voordat je gaat kappen of zagen. Foto: Valentijn te Plate.

5.2 Kruishaag

Doel

De kruishaag was in Vlaanderen wijdverspreid. In minstens vier provincies werd de techniek nog aangetroffen. De kans is zeer reëel dat de stijl dus ook in Vlaams-Brabant verspreid was, m.a.w. dit is een vlechtstijl die vanuit cultuurhistorisch standpunt in geheel Vlaanderen kan toegepast worden. De stijl is bovendien ook bekend uit Duitsland en Frankrijk. Deze haagstijl was vooral ornamenteel bedoeld rond huizen, boerderij-erven, kapellen, kerken, kerkhoven en in haagdoolhoven. Ook voor de actuele situatie is die ornamentele functie dus de meest aangewezen.

Het stappenplan

Het stappenplan beschrijft 3 varianten. In de varianten 1 en 2 wordt een kruishaag gevlochten uitgaande van een jonge heg waarbij werkwijze 1 uitgaat van een kruishaag met 2-3 ruitjes boven elkaar en werkwijze 2 van 4 of meer ruitjes boven elkaar. De derde variant beschrijft kort het maken van een kruishaag uitgaande van een oudere heg of bestaande kruishaag.

Variant 1 Kruishaag met twee of drie ruitjes boven elkaar

Stap 1 Aanplant

Aangezien bij een kruishaag het ornamentele aspect een niet onbelangrijke rol speelt, kan best met jong plantmateriaal, nieuwe aanplant, gewerkt worden. De keuze van het plantmateriaal is breed. Traditioneel werden meidoorn, beuk, gele kornoelje, haagbeuk en haagliguster aangetroffen, in deze volgorde van algemeenheid. Aangezien een mooi gelijkmatig patroon van ruiten kenmerkend is voor deze vlechtstijl, kunnen de haagplanten best dicht opeen geplant worden. Tien haagplanten per strekkende meter zijn aangewezen. De planten worden niet op een gelijke afstand van elkaar geplant, maar telkens met twee bijeen. Op de eerste strekkende meter krijgen we dus 2 planten op 0 cm, 2 planten op 25 cm, 2 planten op 50 cm, 2 planten op 75 cm en 2 planten op 100 cm.

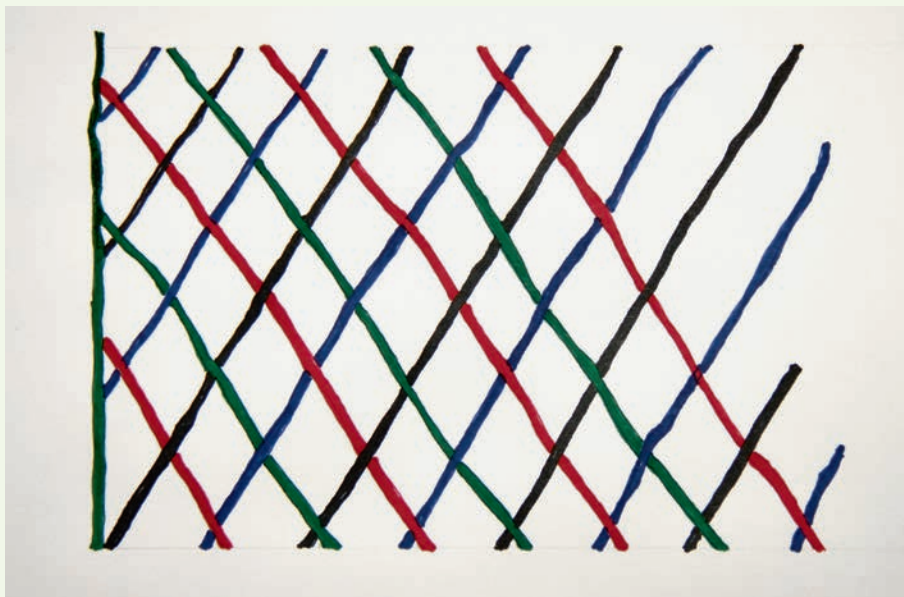

Kruishaag van haagbeuk. Westkantstraat, Ruddervoorde. Foto: Arnout Zwaenepoel.

Stap 4 Vlechten

Vlechten gebeurt best met twee personen. De eerste persoon vlecht, terwijl de tweede persoon het initiële vlechtwerk helpt op zijn plaats houden tot het vastgebonden is.

De eerste plant (op het uiteinde of op een hoek) blijft rechtop staan. De tweede plant wordt over de gewenste hoek naar één kant gebogen. Als de driejarige stam mooi recht blijft bij het duwen naar 60° dan hoeft er niet ingekapt te worden. Als de stam te veel in een boog gaat buigen, dan wordt er onderaan de stam wél een lichte inkeping gemaakt met een hakmes tot de stam vlot in de gewenste hoek kan gebracht worden zonder te krommen. Voor een rechtshandige is het handigst van links naar rechts te werken. We volgen hier de vlechttechniek voor een rechtshandige. De tweede stam wordt dus naar rechts geduwd en bovenaan vastgebonden aan de draad. Snoei het overvloedige deel boven de draad nog niet weg, want na een tijdje vlechten gaan we het vlechtwerk nog wat bijwerken tot een regelmatigere vorm.

Schets van een kruishaag met 3-4 ruitjes boven elkaar. Schets: Arnout Zwaenepoel.

Wie erg van tradities houdt kan leren binden met wilgenwisjes. Wie sneller en makkelijker wil werken kan in elke groenzaak terecht voor soepele binddraad of bindband. Voor de traditionalisten wordt op de foto op pagina 87 de wissenknoop getoond.

Voor de volgende te buigen plant is het even opletten geblazen. We nemen hiervoor niet de derde plant in de rij, maar de vierde plant. We vlechten die helemaal onderaan direct achter de derde plant naar links en binden die vervolgens vast aan de derde plant. Op die manier starten we de aanmaak van een eerste ruitje vlak boven de grond. Vervolgens vlechten we vóór de tweede stam en achter een zijtak van de rechtopstaande stam (plant 1). Daarna binden we dit stammetje vast aan de rechtopstaande stam (plant 1). Eventueel worden alle kruispunten van stammetjes ook vastgebonden, maar dit is niet per se nodig. Na een tijdje merk je dat de gevlochten stammetjes elkaar stevigheid geven en dat je ze vlotter kunt bijwerken tot mooie ruitjes als je niet alles vastbindt.

De derde stam wordt vervolgens naar rechts in de gewenste hoek gebracht. Dat gebeurt dus vóór de vierde stam. Later zal dit stammetje achter de zesde, vóór de achtste, achter de tiende, vóór de twaalfde en achter de veertiende stam komen waarna we de stam bovenaan aan de draad kunnen vastbinden. De tekening verduidelijkt de werkwijze.

Op analoge wijze vlechten we verder tot het uiteinde of het hoekpunt van de haag. Op die manier krijgen we een vlecht patroon dat uit mooi regelmatige ruitjes van ongeveer 40 cm hoog en 25 cm breed moet bestaan. Onze laatste haagplant blijft uiteraard ook weer rechtop.

Variant 3 *Vertrekken van een bestaande haag*

Traditioneel werden kruishagen ook soms gevlochten van een oudere haag of opnieuw gevlochten. Om een echt mooi ruitjespatroon te verkrijgen is dat niet erg aangewezen, maar het kan eventueel wél, al is het vrij omslachtig en vergt het veelal meer tijd. In dat geval is het niet nodig dat er twee haagplanten naast elkaar staan, maar kan men werken met twee jonge scheuten van een bestaande stam. Al de rest van het hout wordt in dat geval verwijderd. In praktijk betekent dat eigenlijk vaak dat een oude haag eerst helemaal afgezet wordt tot de grond. De struik vormt dan in enkele jaren nieuwe scheuten waarna we alles wegsnoeien wat we niet nodig hebben. We houden nu per plant twee scheuten: eentje om naar links te buigen en eentje om naar rechts te buigen. Vervolgens kan men ook weer kiezen voor de beschreven varianten 1 of 2. Het tijdrovende karakter van deze werkwijze is niet erg uitnodigend en daarom gaan we er hier niet verder op in. In Oedelem zagen we ook nog een voorbeeld waarbij van de oude haag zelf vertrokken werd om met de bestaande stammen en takken te vlechten. Opvallend daarbij was dat ook de zijtakken vaak gebruikt werden om ruitjes mee te vormen.

Inkepen aan de basis bij vlechten kruishaag door Paul Goudeseune.
Foto: Arnout Zwaenepoel, februari 2008.

Binden van een meidoornplakhaag. Boxmeer, 2009. Foto: Valentijn te Plate.

5.3. De Plakhaag

Het doel

Plakhagen waren bij uitstek veekeringshagen. Het verspreidingsgebied van de plakhaag is betrekkelijk klein. Ze komt voornamelijk in het West-Vlaamse Heuvel-land en het aangrenzende Noord-Frankrijk voor. In deze streken kan men dus best trots zijn op dit vrij unieke landschapselement en dat is zeker een argument om in die streken nog opnieuw een plakhaag te vlechten.

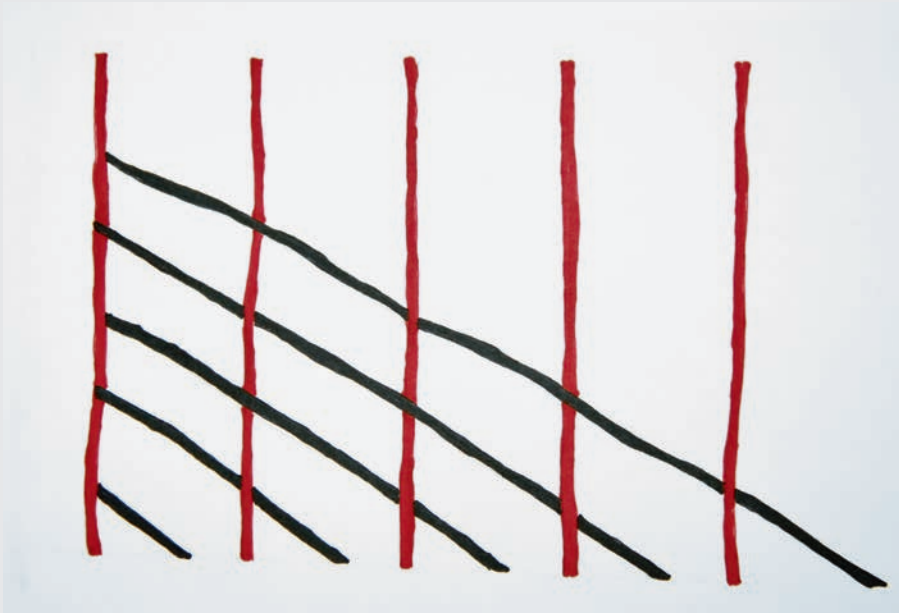
De plakhaag is natuurlijk nog altijd een goede veekering. De vraag naar gevlochten hagen als veekering zal geen grote vlucht nemen maar er zijn tal van andere goede mogelijkheden om weer een plakhaag te vlechten. Het versterken van de herkenbaarheid van het West-Vlaamse Heuvelland is al genoemd. Het omvormen van een te hoog opgeschoten haag of een hol geworden haag in een plakhaag is een prima middel om de haag weer mooi dicht te maken en daarmee aantrekkelijk voor vogels. In hoofdstuk 2 zijn een serie nieuwe toepassingsmogelijkheden voor gevlochten heggen zoals de plakhaag aangegeven.

Het stappenplan

Het vlechten van een plakhaag wordt hieronder in een achttal stappen uitgelegd en met foto's geïllustreerd. Hierbij wordt uitgegaan van het vlechten met een jonge aanplant (variant 1) en het vlechten van een oudere haag (variant 2).

ze tussen de volgende rechtop blijvende planten (de derde en de eerste stam). Let op de vlechtvolgorde. Vlecht achter stam 3 en voor stam 1. Op die manier krijgt de plakhaag meer stevigheid. Bind de schuine stam vast aan dezelfde rechtopstaande planten.

- Stam 5 blijft rechtop staan.
- Stam 6 wordt achter 5, voor 3 en achter 1 gevlochten.
- Stam 7 blijft rechtop staan.
- Stam 8 wordt achter 7, voor 5, achter 3 en voor 1 gevlochten. Dit is ook de eerste schuine stam die we aan de draad op 130 cm hoog kunnen vastbinden.
- Op analoge wijze vlechten we verder tot het uiteinde of het hoekpunt van de haag.
- Onze laatste haagplant blijft uiteraard ook weer rechtop staan.

Schets van structuur van een plakhaag. Schets: Arnout Zwaenepoel.

Stap 5 Vlechten van de zijtakken van de laatste stam

De hoek tussen de laatste rechtopstaande stam en de vorige schuine stam is nog niet gevuld. Gebruik hiervoor zoveel mogelijk de zijtakjes van de laatste rechtopstaande stam. Waarschijnlijk zijn deze nog niet lang genoeg om tot de draad op 130 cm hoogte te reiken. In de volgende jaren zullen we de verticale twijgjes op deze zijtakken ombuigen in het verlengde van de 45° gebogen zijtak, tot ook de hoek mooi gevuld is met evenwijdige verlopende schuinen twijgen.

Binden van een jonge plakhaag door Christophe Delbecque, Westoeter, 2012.
Foto: Regionaal Landschap Westhoek.

5.4 Staken & binders

De staken & bindersstijl wordt sinds de herintroductie van het heggenvlechten in Nederland en Vlaanderen vrij algemeen toegepast. Het is geen traditionele vlechtstijl in Nederland en om die reden in voorgaande hoofdstukken niet behandeld. De stijl is gebaseerd op de *South of England style* die zijn basis heeft in de graafschappen Oost en West Sussex, Kent en Surrey. De staken & bindersstijl is populair omdat hij functioneel en breed toepasbaar is. Vrijwel elk type heg kan met staken & binders op succesvolle wijze gevlochten kan worden. Veel opdrachtgevers vinden deze stijl mooi. In Nederland is de stijl sinds 2003 op veel plaatsen en op tientallen kilometers heg toegepast.

Functie

De staken & bindersstijl resulteert in een robuuste, veekerende afscheiding. De verjonging van de gevlochten heggen wordt gestimuleerd door het vlak boven de grond inkappen van de struiken. Deze stijl is daarmee een uiterst functionele beheermaatregel. Heggen worden niet alleen ondoordringbaar gemaakt voor rundvee maar ook voor schapen (lammeren), honden en mensen. Een effectief groen, levend raster langs paden en wegen waarbij de dichte takstructuur zorgt voor een hoge natuurwaarde. Heggen die kaal zijn en aan de onderzijde open, kunnen met de staken & bindersstijl goed hersteld worden.

Staken & binders in het kort

Bij de staken & bindersstijl wordt, net als bij de Maasheggenstijl de hele heg gevlochten. Alle struiken worden vlak boven de grond ingekapt en in één richting, in een hoek van circa 30°, neergelegd. Het is raadzaam grote vlieren en hondsrozen voor het vlechten vlak boven de grond af te zetten en uit de heg te halen. Vlier is moeilijk te leggen, leeft niet lang maar is wel een sterke concurrent voor andere soorten in de heg, die hij gemakkelijk overschaduwet. Een grote hondsroos vlechten is bijna onmogelijk. Beide soorten lopen het volgende voorjaar overigens weer goed uit.

Het is belangrijk de gelegde struiken één voor één op elkaar te plaatsen en goed in elkaar te laten grijpen. Om de circa 60 cm worden in het hart van de gevlochten heg staken van 150-170 cm lengte geplaatst. Aan de bovenzijde van de gevlochten heg wordt tot slot een band van wilgen- of hazelaartenen gevlochten waarna de staken dieper in de grond worden geslagen en het geheel op circa 120 cm hoog-

te wordt afgewerkt. De staken zorgen voor stevigheid zodat de ingekapte struiken door sterke wind of het duwen door vee, niet kunnen afbreken. De gevlochten band wilgentenen (binders) zorgt er voor dat 1) de staken onderling verbonden zijn en het geheel nog steviger staat en 2) dat in het voorjaar de gevlochten takken door de opgang komende sapstroom niet naar boven kunnen schieten. Na het vlechten is de heg bij voorkeur 120 cm hoog, 50-80 cm breed en tot aan de grond gesloten.

Na enkele jaren zijn de gevlochten struiken zo sterk uitgelopen en met elkaar vervlochten dat de staken en binders geen dienst meer doen. Wanneer een gevlochten heg opnieuw gevlochten moet worden, hangt sterk af van het onderhoud. Vlechten is nodig als er gaten in de heg komen en deze niet langer ondoordringbaar is. Dat kan na 15 jaar, maar ook na 30-40 jaar zijn. Als de heg opnieuw gevlochten moet worden, gebeurt dat in zijn geheel en dient de heg wel 3-4 meter hoog te zijn. Te lage heggen moeten dus eerst enkele jaren uitgroeien, voordat zij weer kunnen worden gevlochten.

Materialen en gereedschap

Voor deze stijl zijn, zoals de naam aangeeft, staken en binders nodig. Geschikte staken zijn 150-170 cm lang, recht, zonder zijtakjes, gepunt en hebben een doorsnede van 4-5 cm. Meestal gebruiken we hiervoor kastanje staken, zogenaamde tomatenstokken, uit Frankrijk. Staken van hazelaar of essen zijn ook uitstekend maar zullen in hakhoutbosjes gekapt moeten worden. De beste binders zijn 3-jarige tenen van wilg en 4 à 5-jarige tenen van hazelaar. Binders moeten lang zijn (3,5-4,5 meter) en niet te dik (2,5-3 cm doorsnede aan de basis). Hazelaartenen zijn erg geschikt om mee te vlechten. Geschikte wilgentenen zijn te vinden in knotwilgen maar niet in grote aantallen. Het beste zijn de op grienden geteelde wilgentenen. Als vuistregel geldt dat er voor 100 meter heg 160-180 staken en evenveel binders nodig zijn. Het gebruikte gereedschap verschilt slechts in één opzicht van de Maasheggenstijl: voor het inslaan van de staken is een palenhamer nodig.

Het stappenplan

Voor de staken & bindersstijl moet een heg dus minimaal 3 meter hoog zijn om hem goed te kunnen vlechten. Een regelmatig geknipte heg moet eerst enkele jaren uitgroeien om de juiste hoogte te bereiken. De breedte van de heg is van minder belang. Kleine gaten zijn geen probleem want die worden door de gevlochten struiken gedicht. Het vlechten van een heg met staken & binders wordt hierna in tien stappen uitgelegd en met foto's geïllustreerd.

Stap 4 Inkappen eerste struik

Trek de volgende struik los zodat deze na het inkappen zonder trekken en sjoorren neergelegd kan worden. Kap of knip takjes weg die bij het knielen en inkappen van de stam in je gezicht kunnen komen. Pak met je linkerhand (voor rechtshandigen) de stam en trek deze licht naar links. Kap met andere hand de struik aan de rechterzijde van de stam schuin naar beneden in. Doe dit laag, afhankelijk van de stamdikte, 10-30 cm boven de grond. Vuistregel: een goede kapsnede is ongeveer 2 maal de dikte van de stam. Trek de struik rustig naar links zodat je met kapmes of bijl geleidelijk dieper kunt slaan. In plaats van te kappen kun je ook zagen. Als de stam ongeveer 75-85% is ingekapt of ingezaagd, is de spanning in de stam grotendeels weg en kan de struik worden neergelegd. Maak de resterende verbinding nog iets dunner als de weerstand nog te groot is. Houd je kapmes of bijl laag in de snede en wrik rustig terwijl je de stam naar links trekt. Het buigpunt moet op enkele cm's boven de grond komen te liggen. Scheurt de stam iets dieper in, dan is dat geen ramp.

Afknippen van takken die 1) in je ogen dreigen te komen, 2) aan volgende struik vast zitten. Foto: Valentijn te Plate.

Kap de stam schuin in. Buigpunt vlak boven de grond. Foto: Valentijn te Plate.

6

AANLEG, ONDERHOUD EN BEHEER⁶

Over de aanleg, het onderhoud en het beheer van heggen valt veel te zeggen, maar een uitvoerige behandeling valt buiten het bestek van deze handleiding. Hierover is in andere publicaties en op websites informatie te vinden. Gericht op heggen en houtwallen en rekening houdend met het vlechten er van, gaat het boek *Bomen en struiken van hier* (2014) uitgebreid in op aanleg, onderhoud en beheer. Het is goed te benadrukken dat het vlechten van een heg een beheermaatregel is. De vlechthege als apart type heg bestaat wat ons betreft niet. Elke heg kan gevlochten worden. Daarbij tekenen we wel aan dat oude gevlochten heggen zeldzaam worden en tot onze groene erfgoed behoren. We zullen aanleg, onderhoud en beheer behandelen voor zover ze betrekking hebben op het heggenvlechten.

6.1 Aanleg

We behandelen kort een aantal aspecten dat bij de aanleg van een te vlechten heg van belang zijn.

Plantafstand en plantverband

Voor de aanleg van heggen wordt meestal tweejarig haagplantsoen gebruikt. De lengte daarvan is afhankelijk van de soort en het groeiseizoen 60-100 cm. Belangrijker dan de lengte is een goede ontwikkelde wortelmassa. Heggen die we in de toekomst willen vlechten, kunnen in de meeste gevallen evengoed in een enkele als in een dubbele rij (driehoeksverband) geplant worden. De plantdichtheid mag daarbij variëren van 3-5 planten/meter bij een enkele rij, tot 4-5 planten/strekken-meter bij een dubbele rij. Deze afstanden zijn van toepassing op de meeste heggen of die nu wel of niet gevlochten zullen worden. Een uitzondering op deze algemene regel vormt de kruishaag. In hoofdstuk 5 wordt aangegeven dat een kruishaag wordt aangeplant in een enkele rij, waarbij om de 25 cm 2 struikjes in de grond worden gezet. Dat wil zeggen 8 stuks per meter. De aanbeveling voor aanplant van een plakhaag is eveneens een enkele rij met 5 planten/meter. Voor toepassing van de Maasheggenstijl met haar levende staanders zoals beschreven

in hoofdstuk 5 geven we de voorkeur aan een dubbele rij. Dat maakt het vlechten van de struiken tussen de levende staanders makkelijker dan wanneer de struiken in een enkele lijn zijn aangeplant. Als de heg in een dubbele rij wordt aangeplant, moet de afstand tussen de rijen niet te groot zijn. 25 cm is een mooie afstand.

Autochtoon plantgoed afgeleverd in Oosterwold, Almere voor aanleg heggen, bosjes en voedselbos.
Foto: Marien Abspoel.

De leeftijd waarop heggen gevlochten worden, is van grote invloed op de gewenste plantafstand en of je beter in één dan wel twee rijen kunt planten. Wordt er namelijk op hele jonge leeftijd gevlochten dan kunnen struiken gemakkelijk gebogen worden. Bij dicht op elkaar, in één rij staande struiken werkt dat het beste. Vlechten we een Maasheg met oudere struiken waarvan de dikke stammen niet of nauwelijks buigen dan is een grotere plantafstand en een dubbele rij een groot voordeel.

⁶ In *Rijk heggenslandschap. Handleiding voor toekomstgericht herstel* (2019) – een uitgave van Stichting Heg & Landschap – wordt uitgebreid ingegaan op de aanleg, het onderhoud en het beheer van heggen en bomen.

6.2 Onderhoud en beheer

Als een heg gevlochten is, heb je nog altijd veel mogelijkheden voor wat betreft onderhoud en beheer.

Opslag klimmers en ruigtekruiden

Na het vlechten van een heg krijgt de zoom veel meer licht. Dit kan bij grote heggen leiden tot een explosie aan grote brandnetel, kleefkruid, hop, bramensoorten of bosrank. De klimmers kunnen een mantel over de gevlochten heg vormen en deze in duisternis hullen. Brandnetels en gras houden de zijanten in de schaduw. Als dit gebeurt moeten de klimmers tijdig gesnoeid worden om te voorkomen dat ze de heg smoren. Het begrazen en/of maaien van de zomen bevordert dat de heg aan de onderkant goed gesloten blijft.

Als veekering staat een gevlochten heg in het ideale geval om een weide. Het vee (koeien, schapen, paarden) knabbelt jonge scheuten en blaadjes van de heg en snoeit de heg zo op een natuurlijke manier. Meestal echter maar aan een zijde en niet of onvoldoende aan de bovenkant. Een lange tijd veel schapen in een kleine weide kan teveel van het goede zijn. De schapen eten het jonge blad op en de struiken krijgen geen kans voldoende blad aan te maken. Tijdelijk een stroomdraadje voor de heg plaatsen kan de heg tijd geven weer voldoende volume te krijgen. Met vee aan beide zijden van de heg hoeft misschien alleen de bovenzijde nog maar een keer per jaar gesnoeid te worden.

Het snoeien van de gevlochten heg

In hoofdstuk 3 is aangegeven hoe traditioneel de plakhaag, de kruishaag en ook de Maasheg gesnoeid werden. In deze paragraaf bekijken we het snoeien van een gevlochten heg vanuit een algemeen standpunt.

Tenzij vee in de wei de heg bijhoudt, raden we aan om een gevlochten heg de eerste twee jaar eenmaal per jaar te knippen. Dat zorgt voor de nodige verdichting van de heg, zoals lichte begrazing dat overigens ook doet. Het is dan wel nodig om iedere keer iets breder en hoger te knippen zodat de struiken zoveel mogelijk kunnen vertakken. We noemen dit 'snoei-op-groei'. Voor gevlochten heggen die rond tuinen en erven staan, is het vaak wenselijk twee keer per jaar te snoeien. Doe dit bij voorkeur eind mei en eind september.

Na jaar 2 kun je doorgaan de heg jaarlijks te knippen. Wil je dat de heg bloeit en vruchten vormt, dan zal je de heg moeten laten uitgroeien en deze niet vaker dan

eens in de 4-6 jaar snoeien. Blijf je door gaan met snoei-op-groei dan bloeit de heg wel een klein beetje, maar niet zo sterk als een vrij uitgroeende heg (struweelheg). Deze keuze is dus afhankelijk van datgene wat je met de heg wilt bereiken. Als de gevlochten heg mag uitgroeien, behoudt deze overigens niet zo goed zijn dichte structuur dan wanneer deze jaarlijks geknipt wordt. Door een meidoorn struik als overstaander in de heg te laten staan krijg je ook jaarlijks bloesem en bessen.

Indien de gevlochten heg geknipt wordt, doe dat dan bij voorkeur in een afgetopte A-vorm, dat wil zeggen de zijanten een beetje schuin waarbij de onderkant breder is dan de bovenkant van de geknipte heg. Hierdoor krijgt de onderkant meer licht en wordt deze minder snel kaal.

Zorg bij machinaal snoeien dat de machine niet tegen de richting van het vlechtwerk in rijdt. Zorg, dat er bij machinaal snoeien de juiste machines ingezet worden. Bij voorkeur een slagmaaier of vingerbalk en geen klepelmaaier. Dit laatste heeft overigens niet direct met het vlechten te maken maar met duurzaam onderhoud van de heg in het algemeen.

Opnieuw vlechten

Heggenvlechten kan met een zekere regelmaat herhaald worden. Een manier is om de gevlochten heg jaarlijks na te lopen en zwakke plekken dicht te vlechten. Meestal wordt een heg (met uitzondering van de kruishaag) weer in zijn geheel gevlochten als de heg te veel gaten heeft en aan de onderzijde kaal is. Dat kan afhankelijk van de kwaliteit van het onderhoud eens in de 15 tot misschien wel 40 jaar zijn. De heg moet dan wel weer voldoende lengte hebben. Dus wil je een heg opnieuw vlechten, snoei de bovenzijde van de heg dan een paar jaar niet.

6.3 Behoud van oude gevlochten heggen

In oude heggen kunnen zich vlechtrelicten bevinden. Robuust massief, soms klein, grillig en kwetsbaar. Getuigenissen van het werk van heggenvlechters van lang geleden, al is vaak moeilijk vast te stellen hoe lang geleden. De oudste vlechtsporten zullen naar we vermoeden dateren uit het einde van de 19e eeuw, zo'n 100-150 jaar en in een enkel geval wellicht nog langer geleden. Het is prachtig als we deze groene monumenten kunnen behouden. Ze vertellen over de geschiedenis van de landbouw in de streek en kunnen ons helpen bij het in kaart brengen van traditionele vlechtstijlen en technieken. Het belangrijkste voor het in stand

7

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Autochtoon Autochtoon of ook wel oorspronkelijk inheems of bomen en struiken van hier genoemd, zijn bomen en struiken die zich sinds hun spontane vestiging na de laatste ijstijd zich ter plekke altijd natuurlijk hebben vermeerderd. Ze kunnen ook door mensen vermeerderd zijn, maar dan moet het plantmateriaal afkomstig zijn van de oorspronkelijk inheemse bomen en struiken. Autochtoon plantgoed is in Nederland voorzien van een herkomstcertificaat. In Vlaanderen is *Plant van Hier* een officieel keurmerk.

Binder Lange flexibele tak (vaak 2-3 jarige wilgen- of hazelaarten) waarmee de bovenzijde van de gevlochten heg wordt afgebonden. In de Maasheggenstijl wordt het bovenste deel van de staanders (struiken die niet gelegd worden) als binder over de gevlochten heg gelegd en er vastgevlochten. In Vlaanderen gebruikt men meestal de term 'stok', zoals bij 'afboorden met stokken'.

Haag Ook gespeld als 'haeg' of haeghe'. Zeer oud woord. In het Middelnederlands al voorkomend als 'haga'. Brede betekenis voor allerlei vormen van lineaire houtige landschapselementen, die zowel konden bestaan uit opgaande bomen, knotbomen, hakhoutstoven, geschoren struiken en bomen of een combinatie van deze elementen. Soms geplant, soms spontaan en al dan niet frequent onderhouden. Pas in de 20ste eeuw bij veel mensen verengd als begrip tot een geschoren haag. Er bestaat in Vlaanderen een veelheid aan termen om specifieke soorten hagen aan te duiden. Een scheihaag scheidt percelen van elkaar. Een helftehaag is een haag gemeenschappelijk aan twee eigenaars. De naam in combinatie met een houtsoort duidt de dominante struik of boom aan (vinkoordehaag, vlienderhaag, boekenhaag, karntehaag). Een tronkenhaag duidt een rij van knotbomen of hakhout aan. Een kanthaag duidt een haag aan langs een sloot. Specifiek met betrekking tot deze handleiding zijn de woorden kruishaag, plakhaag, kaphaag. In het grootste gedeelte van het huidige Vlaanderen is haag het traditionele woord en werd heg niet gebruikt. Het woord heg is pas vrij recent vanuit Nederland overgewaaid en de term veroorzaakt veel verwarring, niet in het minst omdat de Vlaamse Landmaatschappij en sommige regionale landschappen de laatste decennia plantpakketten aanbieden, waarbij haagplanten automatisch geasso-

cieerd worden met scheren. De hegplanten in het aanbod worden dan geacht vrij uit te groeien. Dit is historisch en taalkundig gezien een verkeerde interpretatie van beide begrippen. In Nederland worden heg en haag eveneens gebruikt, waarbij de een niet consequent als geschoren en de ander als vrijgroeïend wordt aangeduid. Heg & Landschap beschouwt deze beide woorden als synoniemen.

Haagleider In teksten ook gespeld als 'hageleder', Vlaamse term voor de persoon die een haag leidt of vlecht (zie uitleg 'leggen'). In Nederland spreekt men van heggenvlechter.

Haag- of bosplantsoen Een- tot driejarige boompjes en struiken die op een kwekerij zijn gekweekt en worden gebruikt voor het aanplanten van bossen en landschapselementen zoals heggen of hagen.

Halve maan Een smeedijzeren, halvemaaenvormig slaggereedschap aan een lange steel. Meestal gebruikt om bij het onderhoud en het vlechten de zijanten van een heg te snoeien door er dikke takken mee af te slaan.

Heg Een enkele of dubbele rij struiken met al dan niet hier en daar een boom. Geschoren (geknipt) dan wel vrij uitgroeïend. Zie ook uitleg 'Haag'.

Hiep Een betrekkelijk zwaar, smeedijzeren hakmes met korte steel. Boerengereedschap gebruikt voor onder andere het kloven van houtblokken en traditioneel in Nederland het belangrijkste gereedschap voor het vlechten van heggen.

Houtkant of houtsingel Een lijnvormige strook bomen en struiken van enkele meters breed, waarvan de struiken traditioneel meestal als hakhout beheerd werden. In historische context veelal synoniem voor haag. In de recente perceptie worden haag en houtkant meestal onderscheiden: een haag is smaller, vaak uniform qua soortensamenstelling en meer onderhouden. Een houtkant is breder en minder intensief onderhouden. Een houtkant mag niet worden verward met een houtwal (zie houtwal).

Houtwal Een houtwal is een lijnvormige beplantingsvorm op een wallichaam, dat opgeworpen is met grond uit een naast de wal gegraven greppel. Een houtwal kan ook aan beide zijden vergezeld gaan van een greppel.

Bo (1892) toont aan dat het woord ook in West-Vlaanderen in die context gebruikt werd. Hij geeft letterlijk de zinsnede weer: *een haag vlechten*.

Vlechtheg Woord dat synoniem is voor gevlochten heg. In deze handleiding wordt het woord vlechtheg niet gebruikt. Een vlechtheg is namelijk geen apart type heg. Elke heg kan gevlochten worden. Vlechtheg is in het oude taalgebruik in Nederland en Vlaanderen ook geen bekend begrip.

Vlechtspoor Resterende vergroeiingen van takken en stammen in een heg die aantonen dat de heg in het verleden gevlochten is geworden. Synoniem met vlechtrelict.

Vlechtrelict Zie vlechtspoor.

8

BIBLIOGRAFIE

8.1 Literatuur

- Bonnez, A.** (1978). Over het verdwenen ambacht van strodekker-hageleder en nog wat. *Bachten de Kupe* 5: 105-119.
- Bo, L. de** (1888). *Kruidwoordenboek*. Drukkerij S. Leliaert, Siffer & Cie, Gent, 279 p.
- Bo, L. de** (1892). *Westvlaamsch Idioticon. Woordenboek van de West-Vlaamse streektaal*. 2 delen. Uitg. Familia et Patria.
- Bont, G. de en B. Maes** (2017). *De historische vlechtheg in Nederland*. Uitg. Stichting Vlechtheggen Zuid-Nederland, 39 p.
- Burm, P. en A. Haartsen** (2003). *Boerenland als natuur. Verhalen over historisch beheer van kleien landschapselementen*. Uitgeverij Matrijs, 176 p.
- Desmet, J.** (1974). Inventarisatie van polderheggen ten noorden van Brugge. In: *Euglena*, 2 (1): 16-27.
- Gielen, J.** (2004). *Handleiding heggen vlechten*. 2de herziene uitgave. De Hiep landschapsherstel, Stichting wAarde, 50 p.
- Grutters, M.** (2005). *Cultuurhistorisch beheer Maasheggen rond 1900*. Conceptrapport, 9 p.
- Grutters, M.** (2011). *De Maasheggen. Parel van mens en natuur*. Uitgave in eigen beheer, 269 p.
- Heyse, K. & Tack, G.** (1990). Houtkanten in de Vlaamse Ardennen: een cultuurhistorische benadering. *Onze Streek* 16: 5-6.

Vrancken, J. (1995). Hagen en houtkanten: groene lijnen in het landschap. *Regionaal Landschap Noord-Hageland*, Leuven, 48 p.

Vrieze, J. de (1978). *De Maasheggen*. Uitgave Studiegroep Maasheggen, Nijmegen, 107 p.

Zwaenepoel, A. (2006). *Inventaris van traditionele hagen als leidraad voor natuur- en landschapsherstel in West-Vlaanderen*. WVI i.o.v. de Provincie West-Vlaanderen, 339 p.

Zwaenepoel, A. & Cosyns, E. (Red., 2007). *Autochtone bomen en struiken in de gemeente Voeren. Inventarisatie en evaluatie van oorspronkelijk inheemse genenbronnen van bomen en struiken in Vlaanderen*. WVI, Ecologisch adviesbureau Maes, Bronnen Onderzoek & Advies, Esher i.o.v. het Agentschap voor Natuur en Bos, 284 p.

Zwaenepoel, A. & Verhaeghe, F. (Red; 2011). *De broeken van de IJzer- en Handzamevallei*. Uitg. ANB, 350 p.

8.2 Websites, blogs

Bureau Heggen: www.heggen.nu

Christophe Delbecque – blog Frans Vlaanderen over heggenvlechten:

<http://plessage.overblog.com>

Fonds voor cultuurparticipatie: www.cultuurparticipatie.nl

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland:

www.immaterieelerfgoed.nl

Kouwenhoven, G. (2016). Streekarchivaris Epe-Hattem-Heerde. Heggenvlechten eeuwenoud. <https://streekarchieffh.blogspot.com/2016/02/heggenvlechten-eeuwenoud.html>

Regionaal Landschap Lage Kempen: www.goedgelegd.be

Rijksdienst Cultureel Erfgoed: www.cultureelerfgoed.nl

Stichting Heg & Landschap: www.hegenlandschap.nl

Stichting Landschapsbeheer Boxmeer: www.maasheggen.nl

Vereniging voor heggenvlechten: www.verenigingvoorheggenvlechten.nl

Vereniging Nederlands Cultuurlandschap: www.nederlandscultuurlandschap.nl

WIE ZIJN DE AUTEURS?

Lex Roeleveld heeft een landbouwkundige opleiding. Hij is medeoprichter van de Stichting Heg & Landschap en eigenaar van bureau Heggen. Lex inventariseert landschapselementen, maakt herstel- en beheerplannen, geeft cursussen en organiseert voor Heg & Landschap een landelijk boomplantprogramma. Hij onderzoekt de geschiedenis van het heggenvlechten, is professioneel heggenvlechter, lid van het gilde en organiseert kampioenschappen heggenvlechten. In zijn werk probeert hij een brug te slaan tussen beleid en praktijk, tussen het oude ambacht en haar moderne toepassingsmogelijkheden.

Arnout Zwaenepoel is plantenecoloog en werkt voor de West-Vlaamse Intercommunale waar hij natuurbeheeradvies aan gemeenten, provincie en Vlaams Gewest verleent. Hij was onder meer met oorspronkelijk inheemse struiken en bomen, het geslacht wilg en historisch-ecologisch onderzoek actief. Arnout nam heel wat interviews af van de laatste nog levende 'haagleiders' en haageigenaars van oude 'geleide hagen' in Vlaanderen. Hij maakte daarbij ook talrijke foto's en probeerde de oude vlechtstijlen uit in zijn eigen tuin, als experimentele onderzoeksmethode.

Dirk Cuvelier is gepensioneerd en was coördinator van het Regionaal Landschap Westhoek. Samen met collega's uit Frankrijk is hij op zoek gegaan naar de roots van het 'hageleyden' in de Frans-Vlaamse Westhoek. Ze hadden het geluk om samen te mogen vlechten met de laatste boeren die het ambacht nog in de vingers hadden. Meestal vlecht hij de plakhaag en de kruishaag, maar ook andere vlechtstijlen interesseren hem. Vooral de Franse vlechtstijlen en ook de door Nigel Adams (VK) ontwikkelde *conservation style*. Hij heeft het 'hageleyden' in Vlaanderen terug geïntroduceerd.

Peter Ceelen werkt bij de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap. Hij werkt veel met GIS en is medeontwerper van het *web based* beheerprogramma BOOM (Beheer en Onderhoud op Maat). Peter inventariseert landschapselementen, maakt herstel- en beheerplannen en is professioneel heggenvlechter. Hij is in 2016 medeoprichter en tevens voorzitter van de Vereniging voor heggenvlechters en is lid van het gilde van Heggenvlechters. Hij combineert zijn werk met een passie voor natuurfotografie.

COLOFON

Tekst: Lex Roeleveld (bureau Heggen), Arnout Zwaenepoel (West-Vlaamse Intercommunale), Dirk Cuvelier (Regionaal Landschap Westhoek), Peter Ceelen (Vereniging Nederlands Cultuurlandschap)

Redactie: Lex Roeleveld

Fotografie: de namen van de fotografen staan vermeld in de fotobijschriften

Vormgeving en opmaak: Martien Yland (mwfy beeld&taal, www.mwfy.nl)

Lithografie: Pieter Reinink (PRDigitaal)

Wij willen de volgende personen bedanken die hebben bijgedragen aan deze uitgave: Robert Ceelen, Louis Dolmans, Valentijn te Plate, Jef Gielen, Christophe Delbecque, Phil Hart, Jantien de Loor, Hein van den Heuvel, Esther van Zuilen, Hans van Berlo, Bert Maes, Georg Müller († 8-12-2019).

Deze publicatie is mede mogelijk geworden dankzij financiële bijdragen van het Kenniscentrum voor Immaterieel Erfgoed Nederland, het Nederlandse Fonds voor Cultuurparticipatie, de Franse Fondation Yves Rocher, en de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap. De auteurs willen de oude heggenvlechters bedanken die hun kennis over het ambacht met hen hebben willen delen.

Een uitgave van Stichting Heg & Landschap. Zevende druk, maart 2023.

info@hegenlandschap.nl | www.hegenlandschap.nl

© 2023 Stichting Heg & Landschap

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.